

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор

_____ І.Б. Ковтун
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 2024 року
М.П.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування
галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування
за денною формою навчання**

м. Хмельницький
2024

РОЗРОБНИКИ:

Доцентка кафедри публічного управління та адміністрування, кандидатка наук з державного управління, доцентка

Ірина КОВТУН

Старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування

Микола ВАВРИЩУК

27 серпня 2024 року

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри публічного управління та адміністрування 27 серпня 2024 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри, доктор наук з державного управління, професор

Едуард
ЩЕПАНСЬКИЙ

27 серпня 2024 року

Деканеса факультету публічного управління, кандидатка наук з державного управління, доцентка

Тетяна ПІДЛІСНА

27 серпня 2024 року

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету 29 серпня 2024 року, протокол № 1.

Голова методичної ради університету, кандидатка наук з державного управління, доцентка

Ірина КОВТУН

___ серпня 2024 року

Обліковий обсяг 1,67 ум.др.арк.

ЗМІСТ

	Стор.
1. Структура вивчення навчальної дисципліни	– 3
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 3
1.2. Лекції	– 4
1.3. Семінарські заняття	– 5
1.4. Самостійна робота студентів	– 11
1.5. Підсумковий контроль	– 14
2. Схема нарахування балів	– 16
3. Рекомендовані джерела	– 18
4. Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 26

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Теоретичні засади місцевого самоврядування.	15	4	4	–	–	7	15	2	1,5	–	–	11,5
2.	Сутність та роль процесів централізації та децентралізації в сучасних умовах.	15	2	4	–	–	9	15	1	0,5	–	–	13,5
3.	Історія становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні.	15	-	4	–	–	11	15	-	-	–	–	15
4.	Організаційно-правові основи місцевого самоврядування.	15	4	4	–	–	7	15	1	1	–	–	13
5.	Матеріально-фінансова база місцевого самоврядування.	15	4	4	–	–	7	15	2	1	–	–	12
6.	Служба в органах місцевого самоврядування.	15	2	4	–	–	9	15	1	–	–	–	14
7.	Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, контроль за їх діяльністю.	15	2	4	–	–	9	15	1	-	–	–	14
8.	Місцеве самоврядування: світовий досвід.	15	-	4	–	–	11	15	-	-	–	–	15
9.	Державна підтримка розвитку місцевого самоврядування в Україні.	15	-	4	-	-	11	15	-	-	-	-	15
	Усього годин:	135	18	36	–	–	81	135	8	4	–	–	123

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1, 2	Теоретичні засади місцевого самоврядування	4
1.1. 1.2. 1.3. 1.4. 1.5.	Об'єкт, сутність та визначення місцевого самоврядування. Принципи та функції місцевого самоврядування. Моделі місцевого самоврядування. Теорії місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування в Україні.	
3.	Сутність та роль процесів централізації та децентралізації в сучасних умовах	2
2.1. 2.2.	Поняття та суть централізації і децентралізації в державному управлінні. Типи децентралізації. Співвідношення централізації і децентралізації у державному управлінні.	
4, 5	Організаційно-правові основи місцевого самоврядування	4
3.1. 3.2. 3.3. 3.4. 3.5. 3.6.	Адміністративно-територіальний устрій України як основа побудови системи місцевого самоврядування. Нормативно-правова база функціонування органів місцевого самоврядування. Функції та повноваження органів місцевого самоврядування. Порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Статус, функції, повноваження депутатів місцевих рад. Форми участі населення у здійсненні місцевого самоврядування.	
6, 7	Матеріально-фінансова база місцевого самоврядування	4
4.1. 4.2. 4.3.	Право комунальної власності: суб'єкти та об'єкти. Сутність та роль фінансів місцевого самоврядування. Місцеві бюджети – фінансова основа місцевого самоврядування.	
8	Служба в органах місцевого самоврядування	2
5.1. 5.2.	Поняття, сутність та принципи служби в органах місцевого самоврядування. Шляхи та форми вдосконалення професіоналізму муніципальних службовців.	
9	Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, контроль за їх діяльністю	2
6.1. 6.2. 6.3.	Гарантії захисту прав і законних інтересів органів місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Контроль за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування.	
	Усього	18

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1, 2

Тема: Теоретичні засади місцевого самоврядування

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та сутність місцевого самоврядування.
2. Принципи та функції місцевого самоврядування.
3. Моделі місцевого самоврядування.
4. Теорії місцевого самоврядування.
5. Система місцевого самоврядування в Україні.

Аудиторна письмова робота

Виконання письмових завдань у тестовій формі за темою заняття.

Методичні рекомендації:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: місцеве самоврядування, територіальна громада, представницький орган місцевого самоврядування, виконавчий орган місцевого самоврядування, головна посадова особа місцевого самоврядування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- У чому полягає сутність місцевого самоврядування?
- Які принципи місцевого самоврядування визначені чиним законодавством України?
- Як практично реалізуються принципи місцевого самоврядування?
- Які функції притаманні місцевому самоврядуванню?
- Які характерні риси континентальної моделі місцевого самоврядування?
- Які характерні риси іберійської моделі місцевого самоврядування?
- Які характерні риси англо-американської моделі місцевого самоврядування?
- Які характерні риси радянської моделі місцевого управління?
- Як пояснює походження місцевого самоврядування державницька теорія?
- Як розкривають сутність місцевого самоврядування прихильники громадівської теорії?
- Яка сутність теорії муніципального дуалізму?
- Які основні елементи входять до системи місцевого самоврядування в Україні?
- Які зв'язки характеризують взаємозв'язок елементів системи місцевого самоврядування в Україні?

Семінарське заняття 3, 4

Тема: Сутність та роль процесів централізації та децентралізації в сучасних умовах

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та суть централізації в державному управлінні.
2. Поняття та суть децентралізації, її типи.
3. Співвідношення централізації і децентралізації у державному управлінні.
4. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні.

Аудиторна письмова робота

Виконання письмових завдань у тестовій формі за темою заняття.

Методичні рекомендації:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: влада, централізація, децентралізація, адміністративна децентралізація, бюрократична децентралізація, деконцентрація, делегування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- В чому полягає сутність централізації як політичного та управлінського процесу?
- Які характерні риси централізації?
- В чому полягає сутність децентралізації як політичного та управлінського процесу?
- Які характерні риси децентралізації?
- В чому проявляються характерні риси демократичної та бюрократичної децентралізації?
- Яким чином співвідносяться процеси централізації і децентралізації у державному управлінні?
- За якими головними напрямками і у яких формах відбувається взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні?

Семінарське заняття 5, 6

Тема: Історія становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні

Питання для усного опитування та дискусії

1. Магдебурзьке право як одна із форм місцевого самоврядування.
2. Організація місцевого управління в Україні XV–XIX ст.ст.
3. Місцеві Ради народних депутатів радянської України.
4. Статус місцевого та регіонального управління в період з 1990р. по 1997р.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: магдебурзьке право, місцеве управління, система місцевих Рад народних депутатів, місцеве самоврядування, регіональне самоврядування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- Що таке «магдебурзьке право»?
- Яким чином було організоване місцеве управління в Україні XV – XIX ст.ст.?
- Охарактеризуйте систему місцевих Рад народних депутатів УРСР?
- Яким був статус місцевого та регіонального самоврядування у період з 1990 р. по 1996 р.?
- Які зміни у статусі місцевого самоврядування відбулися із прийняттям Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»?

Семінарське заняття 7, 8

Тема: Організаційно-правові основи місцевого самоврядування

Питання для усного опитування та дискусії

1. Адміністративно-територіальний устрій України як основа побудови системи місцевого самоврядування.
2. Нормативно-правова база функціонування органів місцевого самоврядування.
3. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
4. Сфера компетенції місцевого самоврядування.
5. Функції та повноваження органів місцевого самоврядування.
6. Особливості конституційно-правового статусу районних у містах, районних та обласних рад. Делегування повноважень.
7. Порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

8. Статус, функції, повноваження депутатів місцевих рад.
9. Форми участі населення у здійсненні місцевого самоврядування.
10. Місцеве самоврядування під час воєнного стану.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових та розрахункових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : адміністративно-територіальний устрій, компетенція місцевого самоврядування, статут територіальної громади, органи самоорганізації населення, загальні збори громадян, місцевий референдум, сільська рада, селищна рада, міська рада, сесія ради, регламент ради, постійна комісія ради, тимчасова контрольна комісія ради, виконавчі органи сільської, селищної міської ради, апарат ради, сільський, селищний, міський голова, районна, обласна рада, колегія районної, обласної ради, депутат місцевої ради, місцеві вибори.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- Що таке адміністративно-територіальний устрій?
- Чому адміністративно-територіальний устрій країни є основою побудови системи місцевого самоврядування?
- Яка необхідність реформування територіальної організації влади в Україні?
- Яка сфера компетенції місцевого самоврядування?
- Які нормативні акти регулюють діяльність органів місцевого самоврядування в Україні?
- Де реєструється статут територіальної громади?
- Що таке органи самоорганізації громадян?
- Чи належать добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування до системи місцевого самоврядування?
- Яке майно може передаватися органам самоорганізації громадян?
- Хто має право ініціювати проведення загальних зборів громадян?
- Які питання можуть виноситися на місцевий референдум?
- Хто має право утворити ініціативну групу для проведення місцевого референдуму?
- Хто здійснює реєстрацію ініціативних груп місцевого референдуму?
- На який термін обирається сільська, селищна, міська рада?
- Чи має право сільська, селищна, міська рада делегувати виконавчим органам місцевого самоврядування питання, передбачені статтею 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»?
- Який документ регламентує порядок проведення сесії ради?
- Чи є обов'язковим створення постійних комісій ради?
- Чи є оплачуваною робота депутатів у тимчасових контрольних комісіях ради?
- Чи є виконавчі органи сільської, селищної міської ради юридичними особами?
- Які органи очолює сільський, селищний, міський голова?
- Чи має право керуючий справами апарату ради бути членом виконавчого органу місцевої ради?
- Чи мають право органи місцевого самоврядування бути співзасновниками благодійних організацій?
- Якими нормативними актами передбачено повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування?
- Чи є обов'язком районної, обласної ради делегування повноважень відповідним державним адміністраціям?
- Чи має право районна рада змінити межі села, розташованого на території відповідного району?

- Що таке колегія районної, обласної ради?
- Чи може депутат місцевої ради бути головою відповідної ради?
- Чи має депутат місцевої ради депутатський імунітет?
- Які особливості здійснення місцевого самоврядування в місті Києві?
- Які підстави визнання місцевих виборів недійсними?
- Назвіть види виборів.
- Які Ви знаєте умови набрання чинності рішеннями місцевої ради?
- Які особливості реалізації місцевого самоврядування під час воєнного стану?

Семінарське заняття 9, 10

Тема: Матеріально-фінансова база місцевого самоврядування

Питання для усного опитування та дискусії

1. Право комунальної власності: суб'єкти та об'єкти.
2. Повноваження суб'єктів права комунальної власності.
3. Сутність та роль фінансів місцевого самоврядування. Склад місцевих фінансових ресурсів.
4. Місцеві бюджети – фінансова основа місцевого самоврядування.
5. Доходи місцевих бюджетів. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів.
6. Видатки місцевих бюджетів.
7. Місцеві податки та збори.
8. Особливості забезпечення економічної основи місцевого самоврядування в умовах війни в Україні

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових та розрахункових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : комунальна власність, спільна власність територіальних громад, місцевий бюджет, доходи місцевого бюджету, видатки місцевого бюджету, позабюджетні фонди, місцеві податки, місцеві збори.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- Що таке «комунальна власність»?
- Хто є суб'єктами права комунальної власності?
- Що таке «спільна власність територіальних громад»?
- Чи має право виконавчий апарат районної, обласної ради створювати спільні комунальні підприємства?
- Чи має право районна рада виступити засновником комунального банку?
- Чи може районна, обласна рада бути власником спільної комунальної власності територіальних громад?
- Які органи місцевого самоврядування мають право коригувати місцеві бюджети?
- Ким затверджуються місцеві бюджети?
- Із яких надходжень формується дохідна частина місцевого бюджету?
- Хто визначає напрямки фінансування за рахунок місцевого бюджету?
- Чи має право обласна рада вилучати до обласного бюджету частину коштів селищної ради?
- Як формуються місцеві позабюджетні кошти?
- Які особливості забезпечення економічної основи місцевого самоврядування в умовах війни в Україні?

Семінарське заняття 11, 12

Тема: Служба в органах місцевого самоврядування

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, сутність та принципи служби в органах місцевого самоврядування.
2. Планування індивідуальної роботи муніципального службовця.
3. Шляхи та форми вдосконалення професіоналізму муніципальних службовців.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: служба в органах місцевого самоврядування, державна служба, посадова особа місцевого самоврядування, державний службовець, категорія, ранг, принципи служби в органах місцевого самоврядування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- Що таке «служба в органах місцевого самоврядування»?
- Які особливості служби в органах місцевого самоврядування у порівнянні із державною службою?
- Хто є посадовою особою місцевого самоврядування?
- Які є види посадових осіб місцевого самоврядування?
- Скільки є категорій та рангів посадових осіб місцевого самоврядування?
- Чи є керівники комунальних підприємств посадовими особами місцевого самоврядування?
- Чи є секретар ради посадовою особою місцевого самоврядування?
- Чи є депутат місцевої ради посадовою особою місцевого самоврядування?
- Якими елементами представлена система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування?

Семінарське заняття 13, 14

Тема: Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, контроль за їх діяльністю

Питання для усного опитування та дискусії

1. Гарантії захисту прав і законних інтересів органів місцевого самоврядування.
2. Види відповідальності органів місцевого самоврядування.
3. Відповідальність посадових осіб місцевого самоврядування.
4. Контроль за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: гарантії місцевого самоврядування, відповідальність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, корупція, хабарництво, контроль.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- Які існують групи гарантій захисту прав і законних інтересів місцевого самоврядування?
- Перед ким відповідальні органи та посадові особи місцевого самоврядування?
- Які існують види відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування?
- Що таке «корупція», «хабарництво», «лобізм»?
- Назвіть форми громадського контролю за діяльністю органів місцевого

самоврядування.

- Яку відповідальність може нести голова відповідної ради перед членами територіальної громади?
- Чи має право районна рада контролювати видатки сільської ради?
- Чи несуть органи місцевого самоврядування відповідальність перед державою?

Семінарське заняття 15, 16

Тема: Місцеве самоврядування: світовий досвід

Питання для усного опитування та дискусії

1. Міжнародне законодавство про місцеве самоврядування:
 - Європейська декларація прав міст (18 березня 1992 р.);
 - Хартія Конгресу місцевих і регіональних влад Європи (14 січня 1994 р.);
 - Стамбульська декларація прав поселень (3-14 червня 1996 р.);
 - Європейська хартія місцевого самоврядування (ратифікована Україною 15 липня 1997 р.).
2. Характеристика місцевого управління в зарубіжних країнах.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: Європейська декларація прав міст, Хартія Конгресу місцевих і регіональних влад Європи, Стамбульська декларація прав поселень, Європейська хартія місцевого самоврядування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- Які Ви знаєте міжнародні нормативно-правові акти в галузі місцевого самоврядування? Які з них вплинули на формування вітчизняної моделі місцевого самоврядування?
- Які основні положення Хартії Конгресу місцевих і регіональних влад Європи від 14 січня 1994 р.
- Які положення Європейської Хартії місцевого самоврядування втілені у Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні»?
- Які положення Європейської Хартії місцевого самоврядування досі не втілені у Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні»?
- Які особливості формування системи місцевого управління у федеративних країнах?
- Які характерні риси формування системи місцевого самоврядування в унітарних державах?
- Які Ви бачите напрями реформування системи місцевого самоврядування України у контексті зарубіжного досвіду?

Семінарське заняття 17, 18

Тема: Державна підтримка розвитку місцевого самоврядування в Україні

Питання для усного опитування та дискусії

1. Державна стратегія управління місцевим і регіональним розвитком.
2. Зміцнення матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування.
3. Ресурсне забезпечення місцевого та регіонального розвитку.
4. Удосконалення механізму нормативно-правового забезпечення.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: Державна стратегія регіонального розвитку, матеріальна база, фінансова автономія, ресурси місцевого самоврядування, нормативно-правове забезпечення місцевого самоврядування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- Охарактеризуйте Стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 рр?
- Проведіть порівняльний аналіз Стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр та Державної стратегії регіонального розвитку до 2022 року.
- На чому ґрунтується нова політика регіонального розвитку?
- Які основні тенденції та проблеми соціально-економічного розвитку регіонів у контексті загальнодержавних викликів?
- Назвіть та охарактеризуйте напрями зміцнення матеріальної бази місцевого самоврядування?
- Назвіть та охарактеризуйте напрями зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування?
- Охарактеризуйте фінансову автономію як важливу складову місцевого самоврядування?
- Охарактеризуйте ресурсне забезпечення місцевого та регіонального розвитку?
- Які Ви бачите напрями удосконалення механізму нормативно-правового забезпечення?

1.4. Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів є однією з форм оволодіння матеріалом із навчальної дисципліни «Місьцеве самоврядування». Виконання самостійної роботи дозволяє студентам розвивати самостійне мислення, поглиблювати засвоєні теоретичні знання, опанувати практичні навички в галузі публічного управління та адміністрування.

Самостійна робота із навчальної дисципліни «Місьцеве самоврядування» складається з письмових робіт із 9 тем навчальної дисципліни. Письмова робота виконується у межах годин, відведених для самостійної роботи навчальним планом.

Студенти виконують письмову роботу самостійно з одержанням необхідних консультацій від науково-педагогічного працівника протягом семестру. Форма контролю – перевірка письмових робіт. Питання самостійної роботи виносяться на підсумковий семестровий контроль.

Тема 1. Теоретичні засади місцевого самоврядування

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою і на підставі вивчення теорій, моделей, функцій, принципів, системи місцевого самоврядування розкрити його сутність як:

- форми народовладдя;
 - основи конституційного ладу України;
 - форми реалізації публічної влади;
 - права територіальної громади вирішувати питання місцевого значення.
- Результати викласти у формі таблиці:

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК	форма народовладдя	
	основа конституційного ладу України	
	форма реалізації публічної влади	
	право територіальної громади вирішувати питання місцевого значення	

Тема 2. Сутність та роль процесів централізації та децентралізації в сучасних умовах

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою і на підставі її вивчення згрупувати позитивні і негативні ознаки, прояви централізації і децентралізації у публічному управлінні. Результати викласти у формі таблиці:

ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ		ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ	
позитивні сторони	негативні сторони	позитивні сторони	негативні сторони

Зробити висновок щодо співвідношення централізації та децентралізації в публічному управлінні.

Тема 3. Історія становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою і на підставі її вивчення скласти есе (1-1,5 стор. друкованого тексту 14 Times New Roman, інтервал 1,5) на тему: «Уроки історії для майбутнього місцевого самоврядування».

Есе – це прозаїчний твір невеликий за розміром та вільної композиції, який передає особисті враження та почуття щодо конкретного питання. Це **особисте бачення** того питання, яке висвітлює конкретну тему есе. Щоб писати есе, треба як найглибше відтворити всі свої знання та світогляд в цьому невеликому тексті.

Есе може бути представлено такими типами: оповідним, описовим, доказовим.

В есе студент висловлює **свої власні ідеї, думки, враження**. Есе складається з **декількох частин**: вступ, основна частина та висновки.

У **вступі** необхідно виділити ключову думку, ідею або проблему, про яку студент буде вести мову в основній частині. Найкраще, якщо вона буде в формі будь-якого короткого, але лаконічного висловлювання, це може бути і цитата. В **основній частині** есе треба відобразити особисте ставлення студента до теми, можна навести приклади тощо. У **висновках** студент закінчує всі свої міркування, робить узагальнення, підводить підсумки.

Всі частини есе повинні плавно переходити одна в іншу, всі думки повинні бути логічно пов'язані.

Тема 4. Організаційно-правові основи місцевого самоврядування

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою і на підставі її вивчення

- 1) обґрунтувати необхідність реформування територіальної організації влади в сучасній Україні;
 - 2) виокремити як мінімум 3 проблеми розвитку сучасного місцевого самоврядування;
 - 3) запропонувати заходи, які були б спрямовані на подолання визначених проблем.
- Результати роботи за 2 та 3 завданням викласти у таблиці за формою:

Проблеми розвитку місцевого самоврядування	Заходи, спрямовані на подолання проблем	Відповідальні органи (посадові особи)	Примітка¹

Альтернативним варіантом виконання самостійної роботи студентом є успішне проходження курсу https://prometheus.org.ua/course/course-v1:AMU+ULC101+2019_T1 або іншого, погодженого із викладачем.

Тема 5. Матеріально-фінансова база місцевого самоврядування

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу, нормативно-правову базу та інтернет-джерела (зокрема офіційні веб-сайти органів місцевого самоврядування) за темою та на їх основі проаналізувати структуру дохідної та видаткової частин місцевого бюджету села, селища, міста, в якому проживає студент, за попередній та поточний роки. На основі аналізу окреслити позитивні та негативні, на думку студента, зміни, а також можливі шляхи зміцнення фінансової спроможності відповідної територіальної громади.

Тема 6. Служба в органах місцевого самоврядування

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературні джерела за темою та на їх основі описати спільні та відмінні риси інститутів служби в органах місцевого самоврядування та державної служби в Україні. Результати роботи викласти у таблиці за формою:

Служба в органах місцевого самоврядування	Державна служба
Відмінні риси	
.....	
Спільні риси	
....	

Тема 7. Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, контроль за їх діяльністю

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою і на підставі її вивчення скласти есе (1-1,5 стор. друкованого тексту 14 Times New Roman, інтервал 1,5) на одну із запропонованих тем:

¹ У примітці студент може викласти додаткову інформацію, якою він бажає доповнити таблицю

«Взаємна відповідальність влади і громади», «Участь громадян у вирішенні місцевих питань: їх право чи обов'язок?», «Форми контролю громади за місцевою владою», «Чому корупція – це зло?».

Есе – це прозаїчний твір невеликий за розміром та вільної композиції, який передає особисті враження та почуття щодо конкретного питання. Це **особисте бачення** того питання, яке висвітлює конкретну тему есе. Щоб писати есе, треба як найглибше відтворити всі свої знання та світогляд в цьому невеликому тексті.

Есе може бути представлено такими типами: оповідним, описовим, доказовим.

В есе студент висловлює **свої власні ідеї, думки, враження**. Есе складається з **декількох частин**: вступ, основна частина та висновки.

У **вступі** необхідно виділити ключову думку, ідею або проблему, про яку студент будете вести мову в основній частині. Найкраще, якщо вона буде в формі будь-якого короткого, але лаконічного висловлювання, це може бути і цитата. В **основній частині** есе треба відобразити особисте ставлення студента до теми, можна навести приклади тощо. У **висновках** студент закінчує всі свої міркування, робить узагальнення, підводить підсумки.

Всі частини есе повинні плавно переходити одна в іншу, всі думки повинні бути логічно пов'язані.

Тема 8. Місцеве самоврядування: світовий досвід

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературні джерела за темою та на їх основі розкрити проблеми удосконалення місцевого управління в Україні в контексті світового досвіду (на прикладі однієї із обраних на власний розсуд країн).

Тема 9. Державна підтримка розвитку місцевого самоврядування в Україні

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературні джерела за темою та на їх основі охарактеризувати сучасний стан системи місцевого самоврядування в Україні.

1.5. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного екзамену.

1.5.1. Питання для підсумкового контролю

1. Адміністративно-територіальний устрій України як основа побудови системи місцевого самоврядування.
2. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
3. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні.
4. Видатки місцевих бюджетів.
5. Види відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб: відповідальність перед територіальними громадами, державою, громадянами та юридичними особами.
6. Делегування повноважень в системі місцевого самоврядування.
7. Державна стратегія управління місцевим і регіональним розвитком.
8. Доходи місцевих бюджетів.
9. Загальна характеристика відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
10. Зміцнення матеріальної і фінансової бази місцевого самоврядування та ресурсне

- забезпечення місцевого та регіонального розвитку.
11. Зовнішньоекономічна діяльність органів місцевого самоврядування.
 12. Конституційні, судові, громадсько-політичні гарантії захисту прав і законних інтересів органів місцевого самоврядування.
 13. Конституційно-правова, цивільна, дисциплінарна, адміністративна, кримінальна відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування.
 14. Контроль за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
 15. Магдебурзьке право як одна із форм місцевого самоврядування.
 16. Міжнародне законодавство про місцеве самоврядування.
 17. Місцеве самоврядування в контексті здійснення реформи територіальної організації влади в Україні.
 18. Місцеве самоврядування під час воєнного стану.
 19. Місцеве самоврядування як форма народовладдя
 20. Місцеві бюджети – фінансова основа місцевого самоврядування.
 21. Місцеві податки та збори.
 22. Місцеві позабюджетні, валютні та інші цільові фонди.
 23. Місцеві Ради народних депутатів радянської України.
 24. Моделі місцевого самоврядування.
 25. Нормативно-правова база функціонування органів місцевого самоврядування.
 26. Об'єкт, сутність та визначення місцевого самоврядування
 27. Організація місцевого управління в Україні XV–XIX ст.ст.
 28. Особливості забезпечення економічної основи місцевого самоврядування в умовах війни в Україні.
 29. Особливості конституційно-правового статусу районних у містах, районних та обласних рад.
 30. Планування індивідуальної роботи муніципального службовця.
 31. Повноваження суб'єктів права комунальної власності.
 32. Поняття та суть децентралізації в державному управлінні.
 33. Поняття та суть централізації в державному управлінні.
 34. Поняття, сутність та принципи служби в органах місцевого самоврядування.
 35. Порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
 36. Право комунальної власності: суб'єкти та об'єкти.
 37. Право органів місцевого самоврядування на утворення підприємств, установ, організацій.
 38. Принципи місцевого самоврядування.
 39. Проблеми удосконалення місцевого управління в Україні в контексті світового досвіду.
 40. Система місцевого самоврядування в Україні.
 41. Склад місцевих фінансових ресурсів.
 42. Співвідношення централізації і децентралізації у державному управлінні.
 43. Статус депутатів місцевих рад.
 44. Статус місцевого та регіонального управління в період з 1990р. по 1997р.
 45. Сутність та роль фінансів місцевого самоврядування.
 46. Сфера компетенції місцевого самоврядування.
 47. Теорії місцевого самоврядування.
 48. Типи децентралізації.
 49. Удосконалення механізму нормативно-правового забезпечення місцевого самоврядування.
 50. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів.
 51. Фінансові ресурси підприємств, спрямовані на розвиток територій.
 52. Форми участі населення у здійсненні місцевого самоврядування.
 53. Функції місцевого самоврядування.

54. Функції та повноваження депутатів місцевих рад.
55. Функції та повноваження органів місцевого самоврядування.
56. Характеристика місцевого управління в зарубіжних країнах.
57. Шляхи та форми вдосконалення професіоналізму муніципальних службовців.

1.5.2. Структура екзаменаційного білета

1. **Оберіть те, що випадає з логічного переліку:**
2. **Дайте визначення поняття: – це ...**
3. **Дайте найбільш повну та правильну відповідь на тестові завдання:**

1. **Органи місцевого самоврядування формують фонди:**

- а) соціальні;
- б) цільові;
- в) позабюджетні;
- г) всі відповіді вірні;
- д) вірні б) і в).

.....

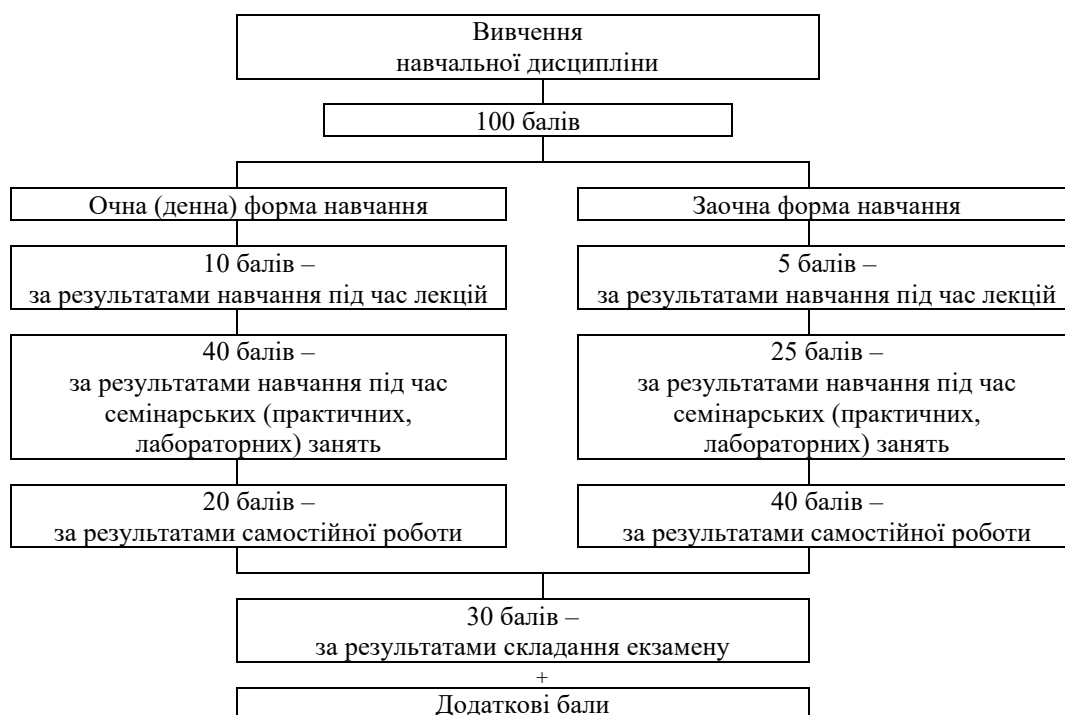
10. **Місцевий бюджет – це фонд, в якому мобілізується основна частина фінансових ресурсів, необхідних для подання громадських послуг:**

- а) так;
- б) ні.

4. **Форми участі населення у здійсненні місцевого самоврядування.**

2. **Схема нарахування балів**

2.1. **Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни «Місцеве самоврядування» здійснюється відповідно до такої схеми:**

2.2. **Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни «Місцеве**

самоврядування», обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З навчальної дисципліни «Місцеве самоврядування» передбачено проведення 9 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій								
			1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Денна	9	1,1	2,2	3,3	4,4	5,6	6,7	7,8	8,9	10

2.3. З навчальної дисципліни «Місцеве самоврядування» передбачено проведення 18 семінарських занять за денною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п. 4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в таблиці:

№ з/п	9 тем	Номер теми									Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	2	2,5	2,5	2	2	2	2	2,5	2,5	20
	Усього балів										20

2.5. За семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену з навчальної дисципліни «Місцеве самоврядування», студент денної форми навчання може максимально одержати 30 балів. Шкала визначення кількості балів та критерії оцінювання знань студентів за результатами семестрового контролю подана у табл. 4.8 Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

Перерозподіл балів, в межах максимально можливого одержання їх кількості за надані студентами відповіді в усній формі на завдання екзаменаційного білета, наведено в таблиці

№ з/п	Алгоритм нарахування балів	Номер питань екзаменаційного білета				Разом балів
		1	2	3	4	
1.	Максимальна кількість балів за відповідь на питання білету	5	5	10	10	30,0

3. Рекомендовані джерела

Тема 1

1. Алексеев В.М. Суспільство та держава: управлінські взаємовідносини: моногр. / В.М. Алексеев. – Чернівці: Технодрук, 2012. – 344 с.
2. Білоцерківська О.М. Територіальні громади як суб'єкт місцевого самоврядування: досягнення та виклики [Електронний ресурс] / О.М. Білоцерківська // Сучасне суспільство. - 2023. - Вип. 2. - С. 14-25. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2023_2_4
3. Ковтун І.Б. Сутність та роль місцевого самоврядування на регіональному рівні // Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації : збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 21-22 січня 2022 року); за заг. ред. д-ра. екон. наук, проф. Синчака В.П. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. 291 с. – С. 100-102.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Куйбіда В.С. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку місцевої демократії: [моногр.]. / В.С. Куйбіда, М.С. Куйбіда, О.О. Бабінова. – Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2008. – 468 с.
6. Лелеченко А.П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К.: 2017. – 110 с.
7. Наумкіна С.М. Сучасні тенденції розвитку інституту місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / С. М. Наумкіна, О. О. Ахмеров // Політикус. - 2021. - Вип. 3. - С. 62-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2021_3_12
8. Носулько Б. Роль місцевого самоврядування у становленні територіальної громади та її соціально-економічному розвитку [Електронний ресурс] / Б. Носулько // Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Публічне управління та адміністрування. - 2021. - № 1. - С. 37-40. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdanopua_2021_1_10
9. Пирога І.С. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / І.С. Пирога, М.І. Пирога // Аналітично-порівняльне правознавство. - 2024. - № 2. - С. 167-172. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpor_2024_2_30
10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // ВВРУ. – 1997. - №24. – Ст. 170.
11. Селіхов Д.А. Принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб: змістовне наповнення в умовах децентралізації влади [Електронний ресурс] / Д.А. Селіхов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2023. - № 2. - С. 76-82. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2023_2_15

Тема 2

1. Вольський О.І. Розвиток проблематики місцевого самоврядування та децентралізації влади у Центрально-Східній і Східній Європі [Електронний ресурс] / О.І. Вольський // Політикус. - 2021. - Вип. 1. - С. 20-25. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2021_1_5
2. Говоров В.С. Органи місцевого самоврядування та військові адміністрації: актуальні проблеми функціонування в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / В.С. Говоров // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2023. - № 2(1). - С. 76-83. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2023_2\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2023_2(1)_9)
3. Деркач А.І. Функція оцінювання в діяльності регіонального органу місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади [Електронний ресурс] / А.І. Деркач //

- Інвестиції: практика та досвід. - 2022. - № 15-16. - С. 119-124.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. 1996. – № 30. – Ст. 141.
 5. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
 6. Лелеченко А.П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К.: 2017. – 110 с.
 7. Малюк К.В. Децентралізації в органах місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / К.В. Малюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2021. - № 2. - С. 66-70. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2021_2_14
 8. Мостовенко О.О. Децентралізація та місцеве самоврядування [Електронний ресурс] / О.О. Мостовенко, М.М. Зінченко // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. - 2021. - Вип. 47(2). - С. 64-71. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/shpebfrv_2021_47\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/shpebfrv_2021_47(2)_9)
 9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // ВВРУ. – 1997. - №24. – Ст. 170.
 10. Самойлов А.П. Принципи діяльності та розподілу компетенцій органів місцевого самоврядування та органів державної влади у контексті децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс] / А.П. Самойлов // Успіхи і досягнення у науці. - 2024. - № 1. - С. 186-201. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sucachs_2024_1_16

Тема 3

1. Андрейцев В.І. Магдебурзьке право: соціально-правові витоки та особливості застосування на землях України [Електронний ресурс] / В.І. Андрейцев // Університетські наукові записки. – 2018. - № 1. – С. 17-25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2018_1_4
2. Камінська Н.В. Еволюція місцевого та регіонального самоврядування в умовах розвитку європейської демократії / Н.В. Камінська, Г.В. Бойко // Архіви України. – 2014. – № 4-5 (292-203). – С. 73-83.
3. Ковтун І.Б. Розвиток місцевого самоврядування на Хмельниччині / І.Б. Ковтун, М.І. Баюк // Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи». (м. Хмельницький, 11 лютого 2022 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. 191 с. – С. 28-32.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Костенок І. Радянська модель самоврядування як чинник впливу на сучасні самоврядні практики на пострадянському просторі / І. Костенок // Держава та суспільство. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/4/01.pdf>
6. Лелеченко А.П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К.: 2017. – 110 с.
7. Литвиненко І. Історичні традиції становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні / І.Л. Литвиненко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. - № 1. – С. 43-49.
8. Мозоль Н.І. Значення магдебурзького права для утвердження місцевого самоврядування на території України [Електронний ресурс] / Н.І. Мозоль // Вісник Пенітенціарної асоціації України. – 2017. - № 2. – С. 6-12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bpau_2017_2_4

9. Обметко О.М. Досвід місцевого самоврядування XIX ст. і сучасні євроінтеграційні орієнтири України: історична ретроспектива [Електронний ресурс] / О.М. Обметко // Історико-політичні студії. – 2016. - № 1. – С. 86-93. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipc_2016_1_10
10. Основи місцевого самоврядування / [авт. кол. за заг. ред. В.М. Олуйка]. – Хмельницький: ЦППК, 2008. – 730 с.
11. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // ВВРУ. – 1997. - № 24. – Ст. 170.
12. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України від 26.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 28 від 14.07.92. – Ст. 387. – [Втратив чинність].
13. Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування: Закон Української РСР від 07.12.1990 р. № 533-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 2 від 08.01.91. – Ст. 5. – [Втратив чинність].
14. Філінюк А.Г. Магдебурзьке право в суспільному та соціально-економічному розвитку Поділля XVIII – першої половини XIX ст. [Електронний ресурс] / А.Г. Філінюк, А.Б. Задорожнюк // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Історичні науки. – 2017. – Вип. 10. – С. 184-202. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnui_2017_10_20
15. Француз А.Й. Магдебурзьке право та реформа місцевого самоврядування: генеза та правові наслідки [Електронний ресурс] / А.Й. Француз, Т.В. Стрельникова // Правничий вісник Університету "КРОК". – 2017. – Вип. 29. – С. 14-18. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2017_29_4
16. Хуснутдінов О. Місцеве самоврядування: історія та сучасність / О. Хуснутдінов // Зовнішні справи. – 2010. – № 3-4. – С. 12–15.

Тема 4

1. Болдирев С.В. Вплив децентралізації на статус районних рад, їх місце та роль у системі місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / С.В. Болдирев, М.П. Лінник // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки. - 2023. - № 9. - С. 73-79. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2023_9_13
2. Болдирев С.В. Способи подолання недоліків правового регулювання статусу та організації роботи органів державної влади і органів місцевого самоврядування в контексті воєнної та післявоєнної відбудови інфраструктури [Електронний ресурс] / С.В. Болдирев, М.П. Лінник // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки. - 2022. - № 5. - С. 49-55. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2022_5_9
3. Виборчий кодекс України: Кодекс України від 19.12.2019 № 396-ІХ // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
4. Волобуєва А.Г. Збори громадян за місцем проживання як одна з форм здійснення місцевого самоврядування територіальною громадою та участь в цьому процесі фондів розвитку громад [Електронний ресурс] / А.Г. Волобуєва, Д.О. Шпак // Молодий вчений. – 2015. – № 2(6). – С. 538-542. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2\(6\)_136](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2(6)_136)
5. Кантор Н.Ю. Роль Європейської хартії місцевого самоврядування як стандарту локальної демократії: українські реалії та перспективи [Електронний ресурс] / Н.Ю. Кантор // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. - 2023. - Т. 34(73), № 6. - С. 12-19. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2023_34\(73\)_6_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2023_34(73)_6_5)
6. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади

- в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
8. Лелеченко А.П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К.: 2017. – 110 с.
 9. Луцков В.О. Сутність та диференціація форм безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / В.О. Луцков, О.В. Олькіна // Журнал східноєвропейського права. - 2021. - № 86. - С. 41-48. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2021_86_9
 10. Мануїлова К.В. Організаційно-правове забезпечення функціонування місцевого самоврядування в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / К.В. Мануїлова, В.О. Моторний, О.А. Нелюб // Вісник Херсонського національного технічного університету. - 2023. - № 1. - С. 219–224. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtu_2023_1_32
 11. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
 12. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
 13. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // ВВРУ. – 1997. - № 24. – Ст. 170.
 14. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
 15. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV // Урядовий кур'єр від 02.08.2002 № 14.

Тема 5

1. Бедрій Р.Б. Поняття економічної основи місцевого самоврядування та її організаційно-правове забезпечення в умовах війни в Україні [Електронний ресурс] / Р.Б. Бедрій // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2023. - Вип. 75(1). - С. 59-64. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75\(1\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75(1)_11)
2. Буряченко А.Є. Місцеве самоврядування під час війни: ключові трансформації фінансового забезпечення повноважень [Електронний ресурс] / А.Є. Буряченко, П.В. Логвінов // Фінанси України. - 2023. - № 11. - С. 49-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2023_11_7
3. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (зі змінами) / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Волкова В.В. Організаційно-економічні засади розвитку місцевих бюджетів в умовах реформування місцевого самоврядування (на прикладі Вінницької міської територіальної громади) [Електронний ресурс] / В.В. Волкова, Н.І. Волкова // Економіка і організація управління. - 2021. - Вип. 4. - С. 158-167. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2021_4_16
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, 19-20, 21-22. – Ст. 144.
6. Громова О.Є. Шляхи вдосконалення наповненості місцевих бюджетів, як складової фінансової бази органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / О.Є. Громова, А.Є. Абдуллаєва, А.Л. Шевчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2021. - № 1. - С. 277-281. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2021_1_50
7. Дедушев І.В. Формування бюджетного процесу на місцевому рівні: зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / І.В. Дедушев // Науковий вісник Ужгородського національного

- університету. Серія : Право. - 2023. - Вип. 79(2). - С. 55-63. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_79\(2\)__10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_79(2)__10)
8. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
 9. Ковтун І.Б., Терещенко Т.В. Теоретичні аспекти формування економічного потенціалу територіальної громади: синергетичний підхід // Наука. Технології. Інновації. – 2021. - № 3 (19). - С. 3-9.
 10. Ковтун І.Б., Юричина І.А. Актуальні питання стратегічного планування місцевого економічного розвитку Хмельницької області // Університетські наукові записки. – 2021. - № 1 (79) – С. 206-216.
 11. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. 1996. – № 30. – Ст. 141.
 12. Куйбіда В.С. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку місцевої демократії: [моногр.]. / В.С. Куйбіда, М.С. Куйбіда, О.О. Бабінова. – Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2008. – 468 с.
 13. Лелеченко А.П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К.: 2017. – 110 с.
 14. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (зі змінами) / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
 15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // ВВРУ. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
 16. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності: Закон України від 3 березня 1998 р. № 147/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 228.
 17. Про приватизацію державного майна: Закон України від 4 березня 1992 р. № 2163-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 17. – Ст. 122.
 18. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): Закон України від 6 березня 1992 р. № 2171-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 34. – Ст. 160.
 19. Про розмежування земель державної та комунальної власності: Закон України від 5 лютого 2004 р. № 1457-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 35. – Ст. 411.
 20. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
 21. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

Тема 6

1. Божко В.М. Проходження служби в органах місцевого самоврядування в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / В. М. Божко // Полтавський правовий часопис. - 2023. - № 1. - С. 8-22. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/plre_2023_1_3
2. Болдирєв С.В. Реформування служби в органах місцевого самоврядування як сутнісна складова механізму децентралізації в Україні [Електронний ресурс] / С.В. Болдирєв, С.С. Чубарь // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки. - 2022. - № 4. - С. 34-39. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2022_4_6
3. Бородін Є.І. Запровадження інституту служби в органах місцевого самоврядування в Україні (1990-ті – початок 2000-х рр.) [Електронний ресурс] / Є.І. Бородін // Проблеми політичної історії України. – 2018. – Вип. 13. – С. 237-255. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppiu_2018_13_23
4. Даниленко Л.І. Вдосконалення професійної компетентності посадових осіб місцевого самоврядування: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Л.І. Даниленко // Інвестиції: практика та досвід. - 2023. - № 5. - С. 113-119.

5. Карпенко О.О. Запобігання та протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / О.О. Карпенко, К.О. Кудлінська, К.Є. Кузнецова // Інвестиції: практика та досвід. - 2021. - № 1. - С. 97-103. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2021_1_17
6. Кохан О.І. Боротьба з корупцією в органах місцевого самоврядування: правові передумови та шляхи подолання [Електронний ресурс] / О.І. Кохан // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2024. - Вип. 82(2). - С. 182-186. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_82\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_82(2)_31)
7. Лазебна І.В. Служба в органах місцевого самоврядування: українські реалії та зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / І.В. Лазебна, І.П. Динник // Вісник Херсонського національного технічного університету. - 2023. - № 2. - С. 254–259. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtu_2023_2_38
8. Лелеченко А.П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К.: 2017. – 110 с.
9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // ВВРУ. – 1997. - №24. – Ст. 170.
10. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III // Урядовий кур'єр від 04.07.2001 № 116.
11. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 02.05.2023 р. № № 3077-IX // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3077-20#Text>
12. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV // Урядовий кур'єр від 02.08.2002 № 14.

Тема 7

1. Боняк В.О. Демократичний контроль як інструмент забезпечення підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / В.О. Боняк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. - 2023. - Вип. 3. - С. 42-50. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2023_3_8
2. Ковтун І.Б., Стрихарчук Р.М. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування: зарубіжний досвід для України // Збірник тез X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні» (м. Хмельницький, 7 грудня 2021 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. 104 с. – С 32-34.
3. Коновеичук Х.Б. Конституційно-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / Х. Б. Коновеичук // Держава і право. Юридичні і політичні науки. - 2023. - Вип. 93. - С. 13-23. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2023_93_4
4. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Кравчук М.Ю. Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / М. Ю. Кравчук // Актуальні проблеми правознавства. - 2023. - Вип. 1. - С. 42-46. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2023_1_8
6. Лелеченко А.П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К.: 2017. – 110 с.
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // ВВРУ. – 1997. - №24. – Ст. 170.
8. Селіхов Д.А. Принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб: змістовне наповнення в умовах децентралізації влади [Електронний ресурс] / Д.А. Селіхов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2023. - № 2. - С. 76-82. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2023_2_15

9. Шопіна І.М. Цивільно-військове співробітництво та громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / І. М. Шопіна // Аналітично-порівняльне правознавство. - 2024. - № 1. - С. 463-466. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpropr_2024_1_84

Тема 8

1. Ажажа М.А. Зарубіжний досвід регіонального економічного розвитку: інновації, екосистема, місцеве самоврядування [Електронний ресурс] / М.А. Ажажа, О.О. Фурсін, О.М. Венгер // Humanities studies. - 2022. - Вип. 11. - С. 169-183. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/humst_2022_11_20
2. Биков О.М. Проблеми на шляху становлення місцевого самоврядування у Франції [Електронний ресурс] / О.М. Биков // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2023. - Вип. 79(1). - С. 124-127. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_79\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_79(1)_22)
3. Ватаманюк-Зелінська У.З. Європейський досвід реформ місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / У.З. Ватаманюк-Зелінська, М.Ю. Фіковська // Бізнес Інформ. – 2018. - № 3. – С. 85-89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_3_13
4. Волосюк М.В. Концептуалізація забезпечення місцевого економічного розвитку: зарубіжний досвід і можливості його адаптації в Україні [Електронний ресурс] / М.В. Волосюк // Бізнес Інформ. - 2022. - № 12. - С. 154-163. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2022_12_20
5. Ворона П.В. Особливості місцевого самоврядування Азербайджану: досвід для України [Електронний ресурс] / П.В. Ворона // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2018. – Вип. 1. – С. 122-128. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_1_18
6. Дерещ В.А. Польський досвід організації та діяльності урядової адміністрації у воєводстві та реформа місцевих державних адміністрацій в Україні [Електронний ресурс] / В.А. Дерещ // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. - 2023. - Т. 34(73), № 5. - С. 40-45. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2023_34\(73\)_5_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2023_34(73)_5_10)
7. Джурик Х.Б. Зарубіжний досвід фінансування місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Х.Б. Джурик // Modern economics. – 2018. - № 12. – С. 69-74. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2018_12_12
8. Закоморна К.О. Місцеве самоврядування в Болгарії: досвід для України [Електронний ресурс] / К.О. Закоморна, Ю.І. Тараніченко // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки. - 2021. - № 5(1). - С. 63-68. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2021_5\(1\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2021_5(1)_10)
9. Коваль О.М. Організаційно-економічні механізми місцевого розвитку та формування місцевих бюджетів у країнах з розвиненими ринковими відносинами: досвід для України [Електронний ресурс] / О.М. Коваль, А.М. Шинкарьов // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2021. - № 6. - С. 89-97. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2021_6_12
10. Кулініч О.О. Конституційно-правове регулювання процесів децентралізації та розвитку місцевого самоврядування в країнах ЄС: досвід для України [Електронний ресурс] / О.О. Кулініч // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2022. - № 3. - С. 88-94. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2022_3_16
11. Монолатій І.С. Модель місцевого самоврядування Республіки Польща: досвід для України [Електронний ресурс] / І.С. Монолатій, С.М. Дерев'яно // Держава і право. Юридичні і політичні науки. - 2022. - Вип. 92. - С. 194-214. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2022_92_19
12. Олійник В.С. Теоретичні засади організації місцевого управління та місцевого

- самоврядування в зарубіжних країнах та Україні [Електронний ресурс] / В.С. Олійник, М.М. Ребкало // Науковий вісник Сіверщини. Серія : Право. - 2021. - № 2. - С. 21-32. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/shssl_2021_2_4
13. Радченко О.В. Зарубіжний досвід забезпечення збалансованого рівня автономії місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / О.В. Радченко. // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2022. - № 9. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2022_9_14
 14. Редзюк Н.П. Розвиток системи місцевого самоврядування в країнах ЄС: уроки для України [Електронний ресурс] / Н.П. Редзюк // Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. - 2023. - Вип. 5. - С. 105-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubad_2023_5_12
 15. Харитонюк О.Л. Чеський досвід залучення громадян до участі у місцевому самоврядуванні [Електронний ресурс] / О.Л. Харитонюк // Регіональні студії. - 2021. - № 24. - С. 89-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regst_2021_24_14
 16. Щебетун І.С. Проблеми реформування місцевого самоврядування: зарубіжний досвід та українські реалії [Електронний ресурс] / І.С. Щебетун, К.Ю. Волошина // Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. - 2022. - № 2. - С. 82-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prchd_2022_2_11

Тема 9

1. Віліжінський В. Врахування національних традицій врядування як одна із необхідних умов успішної реалізації реформи місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі [Електронний ресурс] / В. Віліжінський // Актуальні проблеми державного управління. - 2018. - Вип. 1. - С. 127-132. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2018_1_24
2. Квасній О.Р. Автономія територіальних громад – запорука вирішення "місцевих питань" стосовно забезпечення місцевого та суспільного розвитку [Електронний ресурс] / О.Р. Квасній // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2018. - Вип. 20 (2). - С. 25-28. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_20\(2\)__7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_20(2)__7)
3. Ковтун І., Ленчук А. Шляхи забезпечення довіри суспільства до публічної влади // Збірник тез XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні» (м. Хмельницький, 7 грудня 2022 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. 156 с. - С. 30-32.
4. Ковтун І.Б. Перспективи державної регіональної політики в Україні у повоєнний період // Правові засади організації і здійснення публічної влади: збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 червня 2022 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. 416 с. - С. 167-170.
5. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
6. Криворучко І.В. Інституційний розвиток місцевого самоврядування в умовах війни в Україні [Електронний ресурс] / І.В. Криворучко, О.А. Зубчик // Інвестиції: практика та досвід. - 2024. - № 3. - С. 144-152.
7. Пирога І.С. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / І.С. Пирога, М.І. Пирога // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2023. - Вип. 77(1). - С. 117-123. - Режим

доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77(1)_20)

8. Плахотнюк О.О. Вплив держави на інститут служби в органах місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / О.О. Плахотнюк // Вісник післядипломної освіти. Серія: : Соціальні та поведінкові науки. Серія: Управління та адміністрування. - 2023. - Вип. 25. - С. 168-190. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2023_25_14
9. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
10. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
11. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.rada.gov.ua> – Веб-портал Верховної Ради України
2. <http://www.president.gov.ua> – Веб-портал Адміністрації Президента України
3. <http://www.kmu.gov.ua> – Веб-портал Кабінету Міністрів України
4. <https://mtu.gov.ua/> – Веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України
5. <http://nbuv.gov.ua/> – Веб-сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського
6. <http://gntb.gov.ua/ua/> – Веб-сайт Веб-сайт державної науково-технічної бібліотеки України
7. <http://www.ounb.km.ua/> – Веб-сайт Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки
8. <http://www.adm.km.ua/> – Веб-сайт Хмельницької обласної державної адміністрації
9. <https://km-oblrada.gov.ua/> – Веб-сайт Хмельницької обласної ради
10. <https://www.khm.gov.ua/> – Веб-сайт Хмельницької міської ради
11. <https://decentralization.ua/> – Веб-сайт «Децентралізація»